

DŮM SOCIÁLNÍ PÉČE KRALOVICE, P.O.

Plzeňská 345, 331 41 KRALOVICE, IČO 49748190, www.dspkralovice.cz

☎ 373 301 111, fax 373 301 112, e-mail: podatelna@dspkralovice.cz

4/13

OBČASNÍK NÁŠ DOMOV

DSP KRALOVICE

PROSINEC 2013

SLOVO PANA ŘEDITELE

Vážené dámy a pánové,

obracím se na Vás na prahu adventu s přáním pohodového a utěšeného prožívání i tohoto pošmourného období. To bylo vždy období k zamyšlení a k hodnocení úrody, měření přírůstků ve stáji nebo v rodinách. Zšeřelé kouty světnice byly dokonalou kulisou pro vyprávění babiček, kterými připomínaly rodinné příběhy a pěstovali lásku a sounáležitost mezi námi. K vyprávěnkám se často přidávali i strýcové se svými bohatýrskými zkazkami. Vzpomínám na své průvodce dětstvím, kteří vždy ochotně přidávali ke starým příběhům něco ze svého pro postrašení i pro pobavení.

Moji milí sousedé, obracím se na Vás, aby i Vy jste si proslunili adventní období vlídným slovem úsměvem a příjemným vyprávěním. Děkuji Adéle Fenclové za inspiraci, kterou Vám předkládá tímto občasníkem.

Ing. Josef Trčka
ředitel DSP Kralovice

ÚVODNÍ SLOVO

Milí čtenáři,
netradičně jsem si pro Vás připravila speciální vydání našeho **občasníku** **Náš domov**. Toto číslo je zaměřené hlavně na Vánoční svátky a s nimi spojené tradice a zvyky. Hned v úvodu se nachází velmi důležitá strana s názvem Akce plánované na prosinec 2013, kde se dozvíte, jaké akce jsme si pro Vás na měsíc prosinec připravili. Přesvědčíte se jistě o tom, že nudit se nebudete, protože tento měsíc je akcemi přímo nabitý. Dále se dočtete něco málo o historii a významu vánočních dárků. Také by Vás mohlo zajímat, čím si lidé dříve zdobili vánoční stromeček a jaké jsou tradiční vánoční vůně. Pokud nevíte, kdy a kde byl u nás vystaven první betlém, tak se to dozvíte v článku Historie betlémů. A nakonec jsem si připravila povídku o tom, jak prožívali Vánoce na starém bělidle.

Přeji Vám všem příjemně strávené svátky a úspěšný nový rok 2014.

Adéla Fenclová, DiS.
sociální pracovnice a redaktorka časopisu

AKCE PLÁNOVANÉ V DSP NA PROSINEC 2013

5. 12. Připomínání tradic a zvyků – Mikuláš od 14:00

5. 12. Beseda s paní Dientspierovou – adventní čas od 10:00

6. 12. Bohoslužba od 14:00

10. 12. Vystoupení dětí z místní mateřské školy a základní praktické školy od 10:00

12. 12. Beseda s pracovníci Městské knihovny v Kralovicích

13. 12. Adventní koncert – vystoupí páter Kadlec s dětmi od 10:00

16. 12. Adventní zpívání – roráty od 14:00

19. 12. Slavnostní rozsvícení vánočního stromku s pěveckým vystoupením dětí z místní základní školy od 10:00

20. 12. Bohoslužba od 10:00

20. 12. Vánoční večírek od 16:00

24. 12. Štědrovečerní večere pro klienty DSP ve společenské místnosti od 16:00

27. 12. Bohoslužba 10:00

30. 12. Silvestrovský večírek 16:00

Všechny akce se uskuteční ve společenské místnosti DSP.

HISTORIE A VÝZNAM DÁRKŮ

Obyčej dávat dary "o svatých nocích" je známý od středověku. Vánoční dar pomáhal po celá staletí upevňovat vzájemné svazky. Lidé věřili, že prostřednictvím daru dávají část sebe sama. Jednalo se ovšem o dárky drobné, často vlastnoručně vyrobené, které s charakterem soudobé nadílky mají pramálo společného.

Dříve se např. dětem a mladým lidem nadělovala červená jablíčka (symbol zdraví, síly a dlouhověkosti), ořechy (slibující moudrost a zralost) či sladké perníčky (příslib radostí a slastí mládí). Mládenci a panny dostávali obvykle nějakou ozdobu. Dívky často náramky s tyrkysy nebo bílými perlami, které symbolizovaly jejich čistotu, poslušnost a povinnost k rodičům. Kde na to rodina měla, dostával chlapec nebo dívka zlatý nebo alespoň zlacený řetízek či náramek. Jeden ze zvyků vyžadovalo dát každému dítěti, staršímu dvanácti let stříbrnou či zlatou minci. Pokud ji obdarovaný celý večer nepustil z dlaně, měl zajištěn bohatý život. Dospělí si s oblibou dávali láhve s vínem, sladkosti a kandované ovoce, protože ty slibovaly sladký život. Pokud někdo chtěl přát druhému slávu, štěstí a mnoho krásných chvil, poslal mu vonnou mast nebo voňavku...

Když na Štědrý večer zazní cinkot zvonku, všechny děti vědí, že Ježíšek je už vzhůru a přinesl jim ozdobený stromeček s dárky. Každé malé dítě u nás ví, že dárky pod vánoční stromeček naděluje Ježíšek. Třebaže ho nikdo nikdy ve skutečnosti neviděl, je našim srdcím blízký.

Ježíšek - boží Jezulátko, štědré především k dětem, je bezesporu českou doménou. Neboť ve světě rozdávají vánoční dárky převážně staří, fousatí dědečkové. Symbolika českého Ježíška bezprostředně souvisí s tradicí betlémů, které sehrávaly v interiéru světnice velkou roli. Poprvé se u nás objevily v 16. století. Děti si logicky Ježíška připodobňovaly k Jezulátku v jesličkách, které plní jejich tajná přání.

TRADICE VÁNOČNÍCH OZDOB

Stromeček lidé zdobili jednoduše - červenými jablíčky, medovým pečivem, ořechy či pozlacenými ořechovými skořápkami, perníčky, cukrovím, sušenými švestkami a podobně.

Hojně využívali i jim šišky, papír, hobliny, přidávali barevné papírové obrázky s namalovanými papírové ozdoby používaly jen v Podkrkonoší.

dostupný materiál - slámu, trnkové větévky. Postupně řetězy slepované kváskem, vánočními motivy. Vyložené

figurální cukroví

Sněhové se pro

změnu

peklo jen v Praze v cukrářské dílně Josefa Reimanna na Linhartském plácku. Díky námětu papírových ozdob vznikly u nás první skleněné koule koncem šedesátých let minulého století v podkrkonošských sklárnách. Na Valašsku se např. počátky výroby vánočních ozdob datují po roce 1921, kdy zde vznikaly malé firmy, zabývající se výrobou dřevěných ozdob. S postupem času přešly na užívání skla.

VÁNOČNÍ VŮNĚ

Tři králové, Kašpar, Melichar a Baltazar, přinesli malému Ježíškovi do Betléma vzácné dary: kadidlo, myrhu a zlato.

Myrha a kadidlo se odnepaměti používaly nejen k provonění chrámů a kostelů, ale i příbytků vznešených králů a boháčů. Na rozžhavené dřevěné uhlí se dávaly kousky ztuhlé pryskyřice, které při tavení vydávaly příjemně vonící dým. Zvyk vykuřovat chrámy se rozšířil po celém světě a nevyhnul se ani českým zemím. Od těchto klasických vykuřovadel pak byl jen krůček k výrobě františku, purpury a vonných tyčinek provoňujících příbytky prostých smrtelníků ve svátečním vánočním období. Kadidlo i myrha byly totiž velmi drahé a zejména chudí lidé si je nemohli dovolit. Proto je nahrazovali smolou a jehličím, které pálili přímo na okraji plotny.

Kadidlo

Zdrojem vonného kadidla je především kadidlovník pravý. Jeho vlastí je Arábie a východní Afrika. Nejlepší kadidlo je ze Somálska. Kadidlovník pravý a další podruhy pryskyřníkovitých rostlin, které mají podobnou příjemnou vůni, můžeme vidět u nás pouze ve sbírkách skleníkových rostlin a arboret. Vyžadují velmi vzdušný teplý skleník a lehký půdní substrát.

Kromě kadidlovníku pravého poskytuje kadidlo i kadidlovník Freerův a kadidlovník pilovitý. Černé, takzvané židovské kadidlo, se získává ze sturače obecného, který roste ve Středomoří. Sturač obecný je malý stromek nebo větší keř rostoucí na skalách. Má plstnaté lístky a bílé vonné květy v malých hroznech. Poraněním větví vytéká z rostliny na vzduchu tuhnoucí červenožlutá pryskyřice, která voní příjemně po vanilce. Ta je součástí naší purpury a františku, které o Vánocích voní v našich obydlích.

Myrha vonná

Proslulá myrha, o níž se zmiňuje Bible, pochází z myrhovníku pravého, který roste planě na západním pobřeží Arábie a ve východní Africe. Dorůstá v trnitě keře se silnými kmínky a vzdáleně připomíná naši trnku. Má drobné trojčetné lístky, na okrajích pilovité, květy vyrůstají v úžlabí listů. Po poranění kůry vytéká na vzduchu tuhnoucí olejovitá, poloprůsvitná, světle hnědá pryskyřice s terpentýnovou vůní, která má hořce kořenou chuť. Od starověku byla myrha velmi oblíbená v lékařství. Používala

se pro povzbuzení chuti k jídlu a trávení, proti zahleňování při vleklých bronchitidách, na kloktání při zánětech mandlí, proti vředům, na vonné pomády na vlasy a brilantiny. Pálila se v chrámech a světských obydlích. Myrhová pryskyřice se spolu s jinými vonnými pryskyřicemi používá do různých kadidlových směsí.

Jalovec a vůně jehličí

Vůně čerstvého jehličí a pryskyřice jehličnanů je velmi příjemná. V chudších rodinách se větrovky jehličnanů dávaly na rozpálená kamna, aby provoněly byt lesní vůní. K tomu účelu byl využíván především jalovec, hlavně jeho plody. Z plodů se získávaly také silice pro výrobu kořalky borovičky, tedy jalovcové.

Vonný františek

„František je označení pro malý kužel z páleného dřevěného lipového uhlí, ke kterému se přidává kadidlo a hořícímu františku dodává typickou vůni. Tradice pálení vonných františků pochází z česko-německého pohraničí (Krušné Hory) a je stará asi 300 let.

Purpura

Purpura neodmyslitelně patří ke staročeským vánočním tradicím. Pálení purpury však pochází ze zvyků starých Keltů, kdy v čase slavností zimního slunovratu pálili na otevřeném ohni jehličí. Původní purpura představovala směs kadidla a vonných rozdrčených dřevin. Dnes se vyrábí purpura z aromatických bylinek a koření.

ROSTLINA JMÉNEM VÁNOČNÍ HVĚZDA

Tato rostlina pochází z Mexika a Střední Ameriky.

Je známá pro své červené a zelené listy, díky kterým je spojována s vánoční výzdobou. Její druhé známé jméno, **poinsettia**, má původ v příjmení prvního velvyslance USA v Mexiku Joela Robertse Poinsetta, jenž rostlinu přivezl do Spojených států roku 1825.

Vánoční hvězda je keřík či stromek dosahující většinou výšky 0,6 až 4 m. Rostlina má tmavozelené listy, jež dosahují délky 7 - 16 cm. Červeně zbarvené horní listové růžice, mohou mít však i jinou barvu například oranžovou, světle zelenou, smetanovou, růžovou, bílou či mramorovou barvu, jsou právě kvůli barvě často zaměňovány za okvětní lístky, ale ve skutečnosti jsou to pravé listy. Barvy na vrchních listech se tvoří díky tomu, že jde o rostlinu krátkodenní, což znamená, že pro změnu barvy vyžaduje tmu (alespoň 12 hodin vcelku po alespoň 5 dní v řadě). Zároveň však rostlina potřebuje pro dosažení jasné barvy dostatek světla. V Mexiku odkud rostlina pochází, roste divoce v listnatých pralesech v mírných výškách

Aztékové ji používali k výrobě červeného barviva a jako antipyretikum. V současné době je v Mexiku a Guatemale známá jako *Noche Buena*, tedy Štědrý den.

Její asociace s Vánoci má kořeny v Mexiku 16. století, kde pověst vypráví o mladé dívce, jež byla příliš chudá na to, aby mohla Ježíšovi dát dárek na oslavu jeho narození. Příběh vypráví, že dítěti anděl poradil natrhat obyčejný plevel z okraje cesty a položit je před kostelní oltář. Z plevelu vyrašily karmínové "květy" a staly se krásnými poinsettiemi.

Tvar z listů této rostliny prý symbolizuje betlémskou hvězdu, a její červená barva představuje krev jako oběť ukřižování.

HISTORIE BETLÉMŮ

Všeobecně se soudí, že první živý jesličkový obraz vytvořil František z Assisi už v roce 1223. V jeskyni nedaleko obce Grecio v Umbrii dal umístit jesle vystlané senem. U jeslí postavil osla a vola a sloužil zde za přítomnosti vesničanů štědrovečerní mši. Scéna se natolik líbila, že byla napodobována v řadě italských klášterů.

První kostelní jesle u nás byly vystaveny o Vánocích roku 1562 v kostele svatého Klimenta na Starém Městě pražském. Stavění jeslí se rychle šířilo i v okolí Prahy.

Po roce 1780 bylo vystavování jeslí v kostelích označováno za nedůstojné, protože věřící, především mládež, věnovali obvykle více pozornosti vlastním jeslím než církevnímu obřadu. Proto byly z chrámových prostor vykázány.

Kostelní jesle byly zpravidla vyráběny profesionálními mistry. Postavy oblékali do drahých látek, nechyběl ani bohatý doprovod služebnictva. Celá betlémská scenerie byla většinou zasazena do fantastické biblické krajiny.

Biblický příběh prosté ženy Marie s děťátkem byl lidem velmi blízký, a tak

vymýšleli, jak ubohé ženě s děckem pomoci. Pod rukama prostých řemeslníků, někdy i samouků, začaly vznikat nové, lidové betlémy. Ty už bývaly umístěny do české krajiny a stavení se podobala venkovským chaloupkám a městským domům. Postavičky vyjadřovaly snahu pomoci bezbrannému dítěti a vedle darů králů snášely dítěti vše potřebné k životu i prostí lidé.

Obliba stavění jesliček byla tak velká, že vznikaly celé dílny, kde se betlémy vyráběly. Vyřezávané betlémy z lipového dřeva byly poměrně drahé a mnozí si nemohli jejich nákup dovolit. Vzhledem k značné poptávce a také snaze zlevnit výrobu se začaly betlémy lisovat do forem, tzv. kadlubů, z papírové masy, sádrové hmoty, hlíny, těsta nebo vosku. Usušené figurky se pak barvily. Místy se vyráběly betlémy keramické.

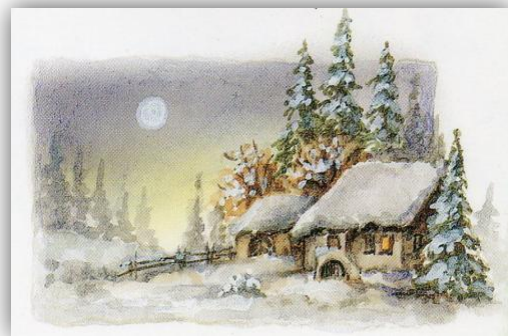

Na konci 19. století byly trhy u nás, ale i jinde v Evropě, doslova zavaleny sériově vyráběnými figurkami v několika velikostech. V tu dobu se k nám začaly dovážet z Drážďan a Innsbrucku vystřihovací betlémy. Byly skladné a lehce sestavitelné. Za krátký čas vystřihovací betlémy malovali i naši autoři. Ve 20. století ovládly trh výhradně vystřihovací a skládací betlémy.

Od 60. let minulého století zájem o jesličky opět roste. Lidé si je začínají zhotovovat sami, některé dílny je vyrábějí profesionálně. Objevují se betlémy vyrobené z vizovického pečiva, šustí, slámy, keramiky nebo moduritu. Řada sběratelů betlémů je zároveň i tvůrci nových jesliček.

VÁNOCE NA STARÉM BĚLIDLE OD BOŽENY NĚMCOVÉ

Byl to zvyk, jak ve mlýně, tak v myslivně i na Starém bělidle, že kdokoli přišel na Štědrý den a Boží hod, jíst a pít dostal do sytosti, a kdyby nikdo byl nepřišel, babička byla by šla hledat hosta na rozcestí. Jakou radost měla ale tenkrát, když znenadání přišel před Štědrým dnem syn Kašpar a bratrův syn z Olešnice. Celého půl dne radostí plakala a přes chvíli od pečení vánoček odběhovala do sednice, kde příchozí mezi dětmi seděli, aby se na syna podívala, aby se bratrovce zeptala, co dělá ten nebo ta v Olešnici, a dětem opakovala nejednou: „Jak tuhle vidíte strejčka, tak byl v tváři také váš dědeček, jenže vzrůst po něm nemá.“ Děti prohlížely strejčky ze všech stran, a velice se jim líbili, zvláště to, že mile na každou jejich otázku odpovídali. – Každý rok chtěly se děti postit, aby viděly zlaté prasátko, ale nikdy k tomu nedošlo, vůle byla dobrá, ale tělo slabé. Na Štědrý den štědře podělen byl kdekdo, i drůbež a dobytek dostali vánočky, a po večeři vzala babička od všeho, co k večeři bylo, po kousku, hodila polovičku do potoka, polovic zahrabala do sadu pod strom, aby voda čista a zdráva zůstala a země úrodná byla, všecky pak drobtý sesbírajíc hodila „ohni“, aby „neškodil“. Za chlívem třásla Bětka bezem, volajíc: „Třesu, třesu bez, pověz ty mi pes, kde můj milý dnes“; a v světnici slívala děvčata olovo a vosk a děti spouštěly svíčky v ořechových skořepinách na vodu. Jen tajně postrkoval mísu, v níž voda byla, aby se hnula a skořápky, představující loďky života, od kraje ku středu se houpaly; pak volal radostně: „Dívejte se, já se daleko, daleko dostanu do světa!“ – „Ach milý hochu, až se dostaneš do proudu života, mezi víry a úskaliny, až budou vlny loďkou tvého života smejkat, pak budeš vzpomínat toužebně na tichý přístav, z něhož jsi vyplul,“ řekla si tiše matka, rozkrajujíc jablko chlapcovo „na štěstí“ ve příční polovici. Jádra tvořila hvězdu, tři čisté paprsky, dva pak byly neúplné, od červa sežrané. Odložíc je s povzdechem stranou, rozkrojila druhé pro Barunku, a vidouc opět hvězdu zatemnělou povídala si: „Tedy ani jeden, ani druhý nebude úplně šťasten!“ Rozkrojila ještě pro Vilímka i Adélku, a v těch byly zdravé hvězdičky o čtyřech paprscích. „Ty snad,“ myslila matka, a Adélka vytrhla ji z myšlení, stěžujíc si právě, že její lodička nechce plout od kraje a svíčka že už dohořívá. – Však moje také zhasíná a nepřišla daleko,“ pravil Vilím. Vtom trkl zase někdo do nádoby, voda se rychle rozhoupala a lodičky uprostřed plující se potopily. „Hečte, hečte, vy dřív umřete než my!“ zvolala Adélka s Vilímkem. – Co je víc, jen když jsme byli daleko,“ odpověděla Barunka a Jan přisvědčil, matka smutně dívala se na ta zhaslá světla a předtucha zmocnila se její duše, není-li přece ta nevinná dětská hra věštbou jejich budoucnosti. – „Přinese nám Jezulátko něco?“

ptaly se děti babičky potajmo, když se začalo sklízet ze stolu. – To já nemohu vědět, uslyšíte, jestli zazvoní,“ řekla babička. Děti menší postavily se k oknu mínice, že Jezulátko musí jít okolo a že je uslyší. – Což nevíte, že není Jezulátko vidět ani slyšet?“ pravila babička. „Jezulátko sedí v nebi na světlém trůnu a posílá dárky hodným dětem po andělích, kteří je přinášejí na zlatých oblacích. Neslyšíte nic než zvonků hraní.“ Děti se dívaly do oken, nábožně babičku poslouchajíce. Vtom kmitla okolo oken světla zář a zvenku zazněl hlas zvonku. Děti sepjaly ruce, Adélka pak šeptala tiše: „Babičko, to světlo bylo Jezulátko, vidíte?“ Babička přisvědčila, vtom matka do dveří vcházela, oznamujíc dětem, že v babiččině světnici Jezulátko jim nadělilo. To byl shon, to bylo radosti, když viděly osvětlený, okrášlený strom a pod ním krásných darů! Babička sice neznala ten způsob, mezi lidem se to nedělalo, ale líbil se jí; dlouho před vánoce vždy už sama pamatovala na strom a dceři okrašlovat ho pomohla. „V Nise a v Kladsku panuje vesměs ten způsob; víš-li pak se pamatovat, Kašpare, byl jsi tenkrát, když jsme tam byli, už hodný hoch?“ pravila babička synovi, nechajíc děti těšit se s dary a usednouc vedle něho ke kamnům. – Jak bych se nepamatoval; hezký to zvyk a dobře, Terezko, děláš, žes ho zavedla; budou to dětem někdy krásné vzpomínky, až se octnou v trudech života. Na ten den si člověk dokonce v cizině nejraději vzpomíná, já to zkusil po kolik let, co jsem ve světě byl. Dost dobře jsem se mnohdy měl u mistra, ale vždy jsem si myslil: Kéž bych seděl raději u matky a měl kaši s medem, buchtičky s makovou odvárkou a hrách se zelím, všechna ta dobrá jídla bych vám za to dal.“ – „Naše jídla,“ usmála se babička a přikývla hlavou; „ale ještě jsi zapomněl sušenou míchaninu (ovoce).“ – To víte, o to jsem hrubě dbal; v Dobrušce říkají tomu muzika. Na něco jiného jsem ale vzpomínával, co jsme všichni rádi poslouchávali.“ – „Však já vím, co myslíš: pastýřskou koledu, to je zde také, počkej, uslyšíš to zanedlouho,“ pravila babička, a sotva to dořekla, ozvala se zvenčí u okna pastýřská trouba. Nejdřív odtroubil melodii pastýřské písně kolední, pak začal zpívat: „Vzhůru vstaňte, pastýřkové, hlásná novina, Spasitel se nám narodil v Betlémě v chlévě,“ atd. – „Máš pravdu, Kašpare, kdybych neslyšela tu píseň, ani by mi Boží hod nepřicházel tak veselý,“ pravila babička, poslouchajíc s potěšením. Pak ale šla ven a naložila pastýřovi do mošny výsluhu.